

A vas fiait vagy *A Szép Zsuzskát* a magyar nyelvű szövegek halmazától. Ebből a csapdahelyzetből úgy juthatunk ki, ha a pécsi irodalom kérdésére adandó válasz előtt egy másik, tágabb érvényű kérdést is felteszünk.

Mi a város?

A *Királyok Negyedik Könyvében* az elbeszélő beszámol egy igen elgondolkodtató eseményről. Rábsáke, az asszír uralkodó főpohárnoka és hadvezére hódító sereg élén megérkezik Jeruzsálem falaihoz, hogy feltétel nélküli megadásra szólítsa fel a várost. Ezékiás, Júda tizenharmadik királya küldöttséget meneszt a hódító fogadására. A tárgyaláson Rábsáke, úgy tűnik, eléggé meglepően, zsidó nyelven kezd beszélni (ő maga vagy a tolmács által), amit a küldöttség tagjai, látszólag még váratlanabban, elhárítanak, mondván, tárgyaljanak szíriul, ők értenek azon a nyelven. A jelenet itt válik felettébb tanulságossá. A zsidók tudják, hogy a túlerő ellen nem képesek megvédelmezni hazájukat. De azzal is tisztában vannak, hogy a városuk nem csupán kövekből, utcákból, terekből és házakból áll, van egy szellemi városuk is, az ott élők hagyományait hordozó szavakból megalkotva, és abba nem akarják beengedni a betolakodót. A történet számunkra, akik a város szó igazi jelentését kutatjuk, irányjelző üzenetet hordoz. Minden igazi városnak van szellemisége, lelke, amelyet polgárai mentális városként őriznek magukban. Pécs lelke nyilván összefügg az ezeréves püspökséggel, Janus Pannonius és Szatmári György humanista kultúrájával, és azokkal a polgári törekvésekkel, amelyek a hagyományok őrzése mellett e várost mindig fogékonnyá tették az új művészeti irányzatokra. A 20. század második és harmadik évtizedének fordulóján például Pécs avantgárd törekvéseknek adott otthont, amelyek a magyar modernizmus sajátos változatát hozták létre. Az említett szellemi jelenségek hátterében – a humanistáktól a pécsi modernekig – egy-egy intézmény áll. A humanisták esetében az egyházmegye, a moderneknek a Pécsi Művészkör és a *Krónika* című lap. A város szelleme az intézmények testében lakozik. Ilyen értelemben egy várost intézményei teszik azzá, ami. E téren tanulságos lehet Jürgen Habermas elmélete a polgári nyilvánosság szerkezetéről, valamint Jurij Lotman és mások munkái a város szemiotikájának problémáiról. Az intézmények egy része kultúrát is teremtet, és lehetőségei szerint egzisztenciát biztosít a műveltség alkotóinak. Pécs esetében, mint már mondtuk, de ez oly fontos, hogy megismételjük: öt efféle